

АНАЛИЗ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ И ПАЗАРА НА ТРУДА

Ивайло Симеонов¹, Асен Ангелов²

ANALYSIS OF THE EUROPEAN FUND IMPACT ON THE HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT AND LABOR MARKET

Ivaylo Simeonov, Asen Angelov

Резюме: В настоящата статия са анализирани въздействието на Европейските фондове върху развитието на човешките ресурси и пазара на труда, като е предложен иконометричен модел за анализ на резултатите от използването на средствата от тези фондове. Разгледана е необходимостта от разработването на такъв модел и възможните за неговото приложение по отношение на равнище на заплащане на труда, здравословни и безопасни условия на труд, възможности за обучение и професионална квалификация и т.н..

Ключови думи: анализ, иконометричен модел, пазар на труда

Abstract: The current paper discusses the analysis of the European Fund impact on the human resource development and labor market and econometric model is proposed for analysis of the results from the European Fund resources. The paper also discusses the necessity of econometric model study and development and its application in the field of the labor payment, safety and healthy conditions of work, education possibilities and professional qualification, etc.

Keywords: analysis, econometric model, labor market

Увод – Трудният пазар на България претърпя редица трансформации, непознати в най-новата ни история, след присъединяване на страната ни към Европейския съюз. Свободното движение на хора, стоки и капитали от пожелание се превърна в реалност, с ежедневни измерения на проблемните области и новите възможности пред участието на българските граждани в общия европейски трудов пазар. За съжаление, България беше приета в Европейския съюз през 2007 г. с редица нерешени проблеми в ключови сектори на общественото развитие като здравеопазване, социално осигуряване, пазар на труда. Следващите години бяха белязани от влизането на света в глобална финансова и икономическа криза с все по-малко възможности за позитивно въздействие в области на социалното развитие изискващи сериозна интервенция с големи ресурси. От всички оперативни програми с най-голямо влияние върху пазара на труда е ОП “Развитие на човешките ресурси”. Целта на Оперативната програма е подобряване качеството на живот на хората в България чрез подобряване на човешки капитал, постигане на високи нива на заетост, повишаване на производителността, достъп до качествено образование и учене през целия живот и засилване на социалното включване. При разработването на ОП “РЧР” са отчетени и редица други концепции и методически документи на Европейския съюз:

- Лисабонската стратегия;
- Европейската стратегия по заетостта;
- Интегрираните насоки за растеж и заетост (2005-2008)
- Проектът за Европейска квалификационна рамка на Учене през целия живот;
- Европейската програма „Образование и обучение - 2010“;
- Европейския младежки пакт;
- Стратегическата рамка за равни възможности;
- Европейската стратегия за устойчиво развитие (2005-2010);
- и други.

В сферата на пазара на труда, професионалното образование и обучение и оценка на компетенциите на работната сила Р. България развива последователна политика, в синхрон с тенденциите на развитие в Европа. Още в Националния план за икономическо развитие 2000-2006 г. [1] е формулиран следният национален четвърти ключов приоритет за развитие: „Подобряване качеството на живот и адаптиране на човешките ресурси към новите икономически условия и евроинтеграцията.“ Съвързан с пазара на труда, този приоритет цели: повишаване на неговата мобилност чрез инвестиции в човешкия капитал, което да доведе до увеличаване на икономическия растеж и конкурентоспособността на икономиката ни и намаляване на различията между социалните групи.

Приетата от правителството на България през 2003г. Стратегия по заетостта 2004-2010 г.[2] е разработена в съответствие с Европейската стратегия по заетостта. Насърчаването на инвестициите в развитието на човешкия капитал и ученето през целия живот е в основата на политиките по заетостта. Мерките за тяхното реализиране включват:

- развитие на системата за професионално обучение на възрастни, с оглед повишаване на пригодността на заетост;
- повишаване конкурентоспособността на пазара на труда и адаптивността на работната сила към динамиката на икономиката на знанието;
- разработването на конкретни организационно-управленски програми за осигуряване на нови базисни и ключови умения;
- осигуряване на оценка на резултатите от неформалното и неорганизирано учене;
- осигуряване на високо качество на професионалното ориентиране и консултиране, за разпространение на дистанционното обучение, за улесняване на достъпа до професионално обучение.

Друга програма, насочена към развитието на човешките ресурси, е Националният план за развитие на Република България (НПР) 2007-2013 г. [3], който е национален стратегически документ, представящ формулираната дългосрочна публична инвестиционна програма на страната, която обединява инвестициите, както във физически активи, така и в човешки ресурс. В плана за развитие се посочва необходимостта от:

1. засилване на връзката между образованието, науката и бизнеса, за да се постигнат по-високи стандарти на квалификацията;
2. повишаване на адаптивността на работещите към търсенето на трудовия пазар;
3. въвеждане на идеята за учене през целия живот.

На проведената през месец февруари 2010 г. конференция „Грюндвиг“ бяха изнесени данни за образователното ниво на населението в Европа. Особено обезпокоителни са следните факти [4]:

- Нискоквалифицираните работници в ЕС през 2007 г. са около 80 милиона и представляват около 30% от възрастното население.
- Над 70% от хората с ниско образование, както и тези с нискоквалифицирани професии, не участват във форми на формално или неформално обучение и образование.
- Броят на хората на възраст 25-64 г., които участват в различни форми на обучение през целия живот, не се увеличава през годините. За 2007 г. само около една трета от тях (35.7%) са участвали във формални форми на образование, а други 6% – в неформални форми.

Повечето от съществуващите до момента иконометрични изследвания за България на български автори или на чуждестранни колеktиви с тяхно участие се концентрират само върху икономическия растеж, като прилагат методите на анализ на динамични редове, панелното моделиране или структурните модели, задаващи производствената функция.

Модел за оценка – Ползата от трансферите на ЕС чрез структурните фондове за развитието на икономиките се измерва чрез три модела – иконометрични, модели, основани на общото равновесие, и основани на баланс междуотраслови връзки. По отношение на иконометричните модели за икономическата и финансовата оценка на въздействието на Европейските структурни фондове WARR екип от експерти (<http://www.warr.pl/>) в сътрудничество с Ирландския Институт по Икономически и Социални изследвания Institute (ESRI – <http://www.esri.ie/>) през 2002 г. разработват адаптиран HERMIN иконометричен модел. Автор на оригиналния HERMIN модел е Prof. John Bradley (ESRI), който в сътрудничество с WARR експертите адаптират този модел за Полша.

Нови членове на ЕС и кандидати, които не разполагат с HERMIN модел са:

- i. Литва
- ii. Словакия
- iii. България
- iv. Кипър
- v. Малта

Разработеният HERMIN модел за Румъния може да бъде използван донякъде за предсказване на икономическата и финансовата оценка на въздействието на Европейските фондове, тъй като двете държави имат подобни степени на развитие, разположение и културно наследство. Резултатите от анализа на този модел [5] обаче показват известна нестабилност, което поставя редица въпроси по отношение на използването на този модел за анализ и достоверността на получените резултати. Това налага разработването и изследването на адаптиран HERMIN модел или негов еквивалент за българските условия за икономическата и финансовата оценка на въздействието на Европейските фондове и по-специално върху пазара на труда.

Необходимостта от иконометричен модел се потвърждава и от факта, че България ще може да разчита на около 16.5 млрд. лв. от структурните и Кохезионния фонд на ЕС за следващия програмен период 2014 - 2020 г. [6] За сравнение, в периода 2007 - 2013 г. България има на разположение 13 млрд. лв., като от тях са договорени 6.2 млрд. лв., а са изплатени 1.76 млрд. лв., по данни на информационната система за управление на еврофондовете ИСУН [7]. 16.5 млрд. лв. са изчислени на базата на 2.5%

от brutния национален доход на страната по цени от 2011 г., като този праг е определен от Еврокомисията.

В конкретен план в настоящата работа търсим изработване и прилагане на иновативни инструменти и методологии за анализ и прогнозиране на икономическата и финансовата оценка на въздействието на Европейските фондове върху пазара на труда. За оценката на въздействието на европейските програми е необходимо да бъде приложен иконометричен модел за анализ и прогнозиране търсенето и предлагането на работни места на пазара на труда. Иконометричният модел ще позволи да:

- (i) предвиждат тенденциите в заетостта, разделени по сектор, професия, възрастова група и пол;
- (ii) провеждат постоянен контрол на равнището на заетост по сектор и професия
- (iii) идентифицират потенциален недостиг на заетост по сектор и професия, което ще позволи да се определят „ключови” професии, които се очаква да бъдат силно търсени в краткосрочен и средносрочен план;
- (iv) провеждат симулации на базата на хипотези за сценарии;
- (v) оценяват ефектите на демографските промени (включително миграции) в потоците на заетостта;
- (vi) оценят влиянието на различни политически инструменти върху резултатите на трудовия пазар.

Основни зависимости в модела за иконометричен анализ се базират на следните изрази:

1. Функция на производителността [8]:

$$Q = A \left[\delta (e^{\lambda L} L)^{-\rho} + (1 - \delta) (e^{\lambda K} K)^{-\rho} \right]^{\frac{1}{\rho}}$$

2. Инвестиции [9] = f_2 (продукция, цена на капитала, технически прогрес)
3. Труд = f_3 (продукция, цена на капитала, технически прогрес)
4. Икономически паричен фонд [10] - $K_t = (1 - \square)K_{t-1} + I_t$
5. Производителност в публичния сектор – f_5 (наета работна сила, промяна на наетата работна сила)
6. Цени – f_6 (цена на единица труд, цена на вноса)
7. Приток на работна сила – f_7 (ниво на реалната заплата) x Население
8. Консумация – f_8 (доход, благосъстояние, инфлация, лихвен процент)
9. Внос – f_9 (производителност, вътрешна конкурентноспособност)
10. Износ – f_{10} (външно търсене, относителни цени)
11. Промяна на валутния курс – f_{11} (номинална единична цена на труда в ЕС)
12. Данъци – f_{12} (производителност)
13. Публични доходи, недължащи се на такси и данъци – f_{13} (капиталов паричен фонд, инфлация, лихвен процент)
14. Трансфери – f_{14} (предишни трансфери, скорост на нарастване на производителността)
15. Субсидии – f_{15} (износ, частни инвестиции)
16. Национален дълг [11] – $B Y_t = \frac{1 - i_{t-1}}{(1 + \pi)(1 + n)} B Y_{t-1} + D Y_t - S Y_t$

където:

A – коефициент на пропорционалност

K – икономически паричен фонд

BY – публичен дълг (% от БВП)

DY – първичен дефицит (% от БВП)

SU – количество стоки и услуги, които правителството получава в резултат на печатане на нови пари (% от БВП)

L – наетата работна ръка

Q – добавена стойност

t – време

\square - степен на обезценяване

\square - ниво на инфлация

\square - ниво на технически прогрес

$\square = 1/(1+\square)$ – константа еластичност

p – степен на нарастване на продукцията

Оценката за въздействието на европейските проекти за развитие на човешките ресурси и пазара на труда изисква детайлна информация както за всички конкретни проекти, финансирани от европейските фондове, така и знание за относителната потенциална възвръщаемост на тези средства по отношение на различни сектори на икономиката. И докато относително детайлна информация за отделните проекти, които се финансират от предприемаческите фондове, вече може да бъде открита от Министерството на финансите, знанието за различните потенциални норми на възвръщаемост в различните сектори и дейности в България е твърде ограничено и значително затруднява изготвянето на оценка за качеството на насочването на ресурсите по линия на европейските фондове.

Целта на анализа на резултатите, като взема предвид ограниченията пред постигането на оценка на качеството на използването на европейските фондове, се концентрира върху количествените показатели. Данните от българското Министерство на финансите дават ограничена възможност за извършване на подобен анализ, доколкото в подетайлен и публичен вариант те *де факто* покриват периода 2007 - 2010 година. Към момента публично достъпните данни дават възможност само за моментна снимка на количествените показатели на усвояването.

Заключение – В качеството си на пълноправен член на ЕС от 1.1.2007 г., България получи достъп до значителни по размер средства от европейските фондове, които да подпомогнат модернизирването на националната инфраструктура и динамизирането на икономиката. Неминуемо тези средства ще имат своя положителен характер върху икономиката на страната и пазара на труда, продиктуван от програмния им характер, регулираност и яснота при реализацията и ефекта на допълняемост на съществуващите политики. Усвояването на фондовете увеличава наличните средства за подобряване на човешките ресурси, за реструктуриране на предприятията и за нарастване на конкурентноспособността им. За съжаление в момента страната не разполага с адекватен инструмент за оценка на въздействието на тези средства върху развитието на човешкия потенциал и пазара на труда.

Настоящата работа има за цел оценка на ефективността на въздействието на тези средства на базата на иконометричен модел. Този модел дава възможност да се изследва какво ще е въздействието на европомощите върху икономиката и реалния живот. В резултат може да очакваме, широко приложение на иконометричния инструмент за оценка на конкретните ефекти от въздействието на Европейските програми върху трудовия пазар и качеството на заетостта като „условия на труд” в най-широкия смисъл на това понятие (равнище на заплащане на труда, здравословни и безопасни условия на труд, възможности за обучение и професионална квалификация, социална защита на работното място, социална осигуреност и т.н.).

Литература:

1. Националният план за икономическо развитие 2000-2006г. – www.government.bg
2. МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА Стратегия по заетостта 2004-2010, <http://www.mlsp.government.bg/bg/docs/strategy/employment%20strategy.doc>
3. Национален план за развитие 2007-2013г. - www.eufunds.bg/document/89
4. Център за икономическо развитие, ЕС 2020 И ПРИОРИТЕТИТЕ ЗА БЪЛГАРИЯ, 2010
5. John Bradley, Gerhard Untiedt, Timo Mitze - Analysis of the Impact of Cohesion Policy, A note explaining the HERMIN-based simulations, Project-No. 2006 CE.16.0.AT.035
6. <http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=986474>
7. http://www.dnevnik.bg/pazari/2011/07/12/1122282_skorostta_na_plashtaniata_po_evro_fondovete_padna_prez/
8. Klump, R; McAdam, P; Willman, A. (2007). "Factor Substitution and Factor Augmenting Technical Progress in the US: A Normalized Supply-Side System Approach". *Review of Economics and Statistics* (The MIT Press) 89 (1): 183–192
9. Christian Dreger, Massimiliano Marcellino - A macroeconomic model for the Euro economy, *Journal of Policy Modeling*, Volume 29, Issue 1, January–February 2007, Pages 1–13
10. Hak K. Pyo - The Estimation of Industry-level Capital Stock for Emerging-Market and Transition Economies, The 2008 World Congress on National Accounts and Economic Performance Measures for Nations May 12-17, 2008, Washington DC
11. Luigi Landolfo - ASSESSING THE SUSTAINABILITY OF FISCAL POLICIES: EMPIRICAL EVIDENCE FROM THE EURO AREA AND THE UNITED STATES, *Journal of Applied Economics*. Vol XI, No. 2 (November 2008), 305-326

За контакти:

Ивайло Петров Симеонов – Технически Университет – София, ФКСУ, д-р инж., ivosim@abv.bg

Асен Руменов Ангелов – Стопанска Академия „Д.А.Ценов” Свищов, Катедра „Финанси и кредит”, маг.инж. докторант